

A-61182

Noorefsoo kirjawara nr. 8.

N° 11.

A26.

Rapten Adrian Jacobseni elulugu.

AR

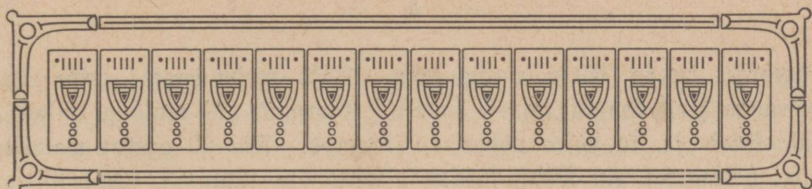
M. Schifferi triift Tallinnas.

4356737x
2

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

214878

ARHIIVKOGU

Rapten Adrian Jacobseni elulugu.

Ma sündisin 9. oktoobril 1853 wäikse Norra saare Risö peal, Tromsö linna läheduses. Juba kõigewarasemast noorest east peale oli meri see paif, kus oma aja hommikust õhtuni suure lõbuga mööda saatsin. Igapäew sõitsime endi wäiksete paatidega saarekeste wahel, merelinda lastes ja kala püüdes. Wärske ja waba elu oli see kehale ja hingele, mis seal elasime. Üksnes see halb külge seisis sellega ühenduses, et wähe kooliharidust saime. Aastas anti ainult umbes seitse nädalat korralikku õpetust. See tuli sellest, et koolipoisid mitme saare peal elasid, õpetust aga ühe saare peal anti. Nii tuli sagedaste ette, et need koolipoisid, kes seal saare peal ei elanud, kus õpetust anti, pikka teed sinna pelgasid, ja kuna õpilased puudusid, siis ei wõidud ka kooli pidada. Sagedaste takistasid muidugi ka kodune töö ja torm, mis tihtipeale saarte ümber mäsas, kooliskäimist. 13. eluaastast peale pühendasin end täielikult mere-mehe elukutsesele, nii et sellest ajast peale kuni oma 16. eluaastani ülepea ühtki kooli näha ei saanud. Kui nüüd minu isa laewa senine kapten wälja rändas, otjustasin ma laewa juhtimist oma peale wõtta. Et selleks ametiks kõlbulik olla ja ka tunnistust selle jaoks saada, mis tingimata tarwilik oli, saadeti mind Tromsö meremeeste kooli. Kuue kuu pärast tegin oma tüürimehe eksami ära, ja wõtsin nüüd 16^{1/2} aasta wanuselt laewa juhtimise oma hooleks. Runa ma aga weel nii noor olin, siis olin laewameeste palkamisega päris hädas; keski ei tahtnud ennast nii noore laewajubi alla usaldada. Wiimaks sain siiski tarwiliku osa mehi kokku. Kooliwennad, kelle eestwedajaks ma koolis juba sagedaste olnud, usaldasid mind ja tulid minu alla teenima. Aastal 1870 alustasin oma esimest teekonda 16—18-aastaste laewameestega — erandiks oli ainult meie tüürimees, kellel juba wurrud nina all olid. Oma esimesel kahel reisir oli mul Teraw-

mägestifu ranna ääres palju õnne. Kaks korda aastas tulid täie koormaga sealt kodusadamasse tagasi. Koormaks olid muidugi hülged, walaskalad ja ka teised põhjamaa loomad. Kui 20 aastat wanaks sain, hakkas see elu Põhja-jäämeres mind ära tüütama. Rohelisi ja õitswaid maastikke ei saanud ma üleüldse enam näha, sest et reis juba kewadel, kus kõik weel lume ja jää all seisis, algas, ja tagasitulles isamaale oli jällegi kõik lume ja jääga kaetud. Ma tahtsin maailma ja inimesi tundma õppida. Nii rändasin ma siis 1874. aastal Hamburisse, et üht seal elutsawat wenda üles otsida. Seal õppisin üht noort Norra kapteni, kes umbes minu wanune oli, tundma. See oli oma laewa peale Balporaisosse wiimiseks kaupa wõtnud. Sellega ühendusesse astudes oli mul wõimalus wähemalt üht osa laiaist maailmast näha. Balporaisosse jõudes lahkusin tema laewa pealt ja astusin siis esotsa tüürimeheks ühe purjeka peale, kes Lõuna-Amerika läänerranna sadamate wahet sõitis. Siis astusin Balporaisos ühe Rootsi pagari juurde ärijuhiks. Pärast asutasin ühe daanlasega seltsis Rootsimaale kalaäri. Kuna meie aga wäljamaalased olime, pandi see äri meil warstigi Rootsi kalameeste pealekäämise peale finni. Nüüd parandasin ühe Soome laewameistriga seltsis merel wiga saanud laewu, mis igatahes palju paremat fissetulekut andis. Seal tuli ühel ilusal päewal üks norralane oma laewaga Balporaisosse. Ta wiibis tagasireisil Hamburisse, ja kuna meie sagedaste oma Norra kodumaa üle juttu westsime, tärkas minus elaw koduigatsus. Lühidalt, ma sõitsin temaga seltsis Hamburisse, ja siit kodumaale.

Chiles wiibides käisin sagedaste sealsheid suuri söekaewandusi Korronellis ja Lohas waatamas; sealjuures tuli mul mõte, kudas Terawmägestifus rikkalikka sõelademeid tarwitusele wõtta ja sealt saadud süsa wähemalt Norramaaalegi wedada. Rahjuks pole ma kunagi selle plaani teokstegemise kallale asuda saanud, sest et Hamburis juba teise töö leidsin, mis niisama minu huwitust äratas. Kui nimelt märtsikuul 1877 Hamburisse jõudsin, kuulsin oma wenna käest, et üks minu kooliwendadest Karl Hagenbeckilt, kellele ta ühe jääkaru toonud, ulesandeks saanud, kui wähegi wõimalik, üht Eskimo perekonda ja G.öönimaa asju Saksimaale tuua. Kuna ma nüüd üsna selgeste teadsin, et minu kooliwend Nowaja-Semlja pealt, kuhu ta Gröönimaa asemel pööras, ilmasi eskimosi kaasa tuua ei saa, läksin ise Hagenbecki juurde ennast selle ulesande jaoks pakkuma. Ma seletasin temale oma plaani ära, ta leidis selle hea olewat, ja usaldas kõik minu hoo-

Ieks. Kõigepealt sõitsin nüüd Kopenhagenisse, et Daani walitsuselt selle uurimise teekonna jaoks luba saada. Seda sain ka wiimaks nimelt Kopenhageni looma-aija direktori jobituse kaudu, kes sisemiste asjade ministri sugulane oli. Maikuu algul 1877 alustasin siis ka Kopenhagenist Daani laewa „Walaskalaga“, kes juba oma 84. reisi Gröönimaale tegi, oma teekonda, ja 6. juulil selfamal aastal jõudsin õnnelikult Gröönimaa kaubasadamasse Omenaki. Nii mõnegist raskusest hoolimata läks mul wiimaks õnneks kuut eskimot nii kaugele meelitada, et nad minuga selfsis Saksamaale tulid. 26. septembril jõudsin jälle Kopenhagenisse tagasi. Kolm päewa hiljem olin juba oma eskimodega Hamburis. Edasi wõtsin ma Karl Hagenbecki äri ülesandel ühe reisi Lapimaale ette, et sealt rahwateaduslikka (ethnograafilisi) kogusid, niisama ka laplast ja põhja-põtru Hamburise tuua. Sel teekonnal sõitsin ka jälle oma armsast Tromsøst läbi, kus mõned päewad wiibisin. Laplastel olin pärast nende ringreisil läbi Saksa- ja Prantsusemaa kaafas. Havres wõtsin ma siis kolm patagonlast (mehe, naise ja lapse) wastu, keda niisama maad mööda näitamas käidi. Juba ammu oli Hagenbeckil ja minul soow endi reisiide jaoks oma laewa muretseda. Wiimaks läks see soow meil täide. Ma pöörasin selleks otstarbeks Norramaa poole, kust ka warsti endi ettewõtetele kohase purjeka leidisin. Aprilli lõpul 1880 wõtsin ma selle uue laewaga teekonna Gröönimaale ja Labradori ette, jällegi rahwateaduslike kogude korjamiseks; niisama tõin ma jällegi mitmed eskimod Euroopasse kaasa.

Runa Hagenbecki äril pärastpoole enam rahwateaduslikka kogusi ja wõõramaa inimesi tarwis ei läinud, laewa muidu ka palju waja polnud, pakkusin ma oma abi Berlini kuninglikule rahwateaduslikule muuseumile, sest see muuseum oli pea-aegu kõik minu poolt korjatud kogud Hagenbecki kaudu omale ostnud. Ma seadsin järgmise reisiplaani ette: laewakere tuleb wasskplekiga üle liiua ja laewa peale kuue inimese jaoks wiie aasta peale toidumoona muretseda. Esimene teekond pidi patagonlaste, tulemaalaste nii kui karaukanlaste juurde Lõuna-Ameerikas minema, sealt Ülestõsmise saartele ja edasipoole weel Polinesiasse. Järgmisel kewadel pidin siis Briti-Kolumbiasse ja Aljaskasse sõitma, kuna talwel jällegi Polinesias tähelpanemiseväärt asju edasi korjata tahtsin. Teise suwe mõtlesin jällegi põhjapool wiibida, Kurili saartel, Kamtschatkas ja Ida-Siberis käia. Lõpuks oli mul nõuks sellele järgnewat talwet Melanefias mööda saata. Minu ettepanekud meeldisid museu-

mile, ja kuna terwe teekond wördlemisi odaw maksma tuli, siis hakkas Berlini museum kohe üht abikomiteet asutama, kes teekonna jaoks raha pidi soetama. Mina selle wastu asusin laewa korraldamise kallale. Ühel päewal aga kutsuti mind telegrafiteel Berlini, kus mulle ülesandeks tehti oma ilusat laewa maha jättes kohe aurulaewaga Amerikas se sõita ja weel 1881. aasta suwel Briti-Kolumbias rahwateaduslikka kogusi korjama hakata. Selle muudatuse põhjuseks oli, et Bremenist niisama ka üht saatkonda Briti-Kolumbiasse ja Ida-Siberisse taheti saata, sellele pidime ette jõudma. Mina sõitsin nii siis Põhja-Amerikasse ja korjasin 1881—1883. aastani Juan de Fuca'st Lõuna-Kolumbias kuni Jäämereni ja Aljaskast umbes 7000 wäga suure wäärtusega sealtmaa rahwa asju. Kui ma 1883. aasta hilisel sügisel tagasi jõudsin, waatasid kroonprints Friedrich ja paljud õpetlased minu poolt korjatud kogud läbi ja minu reisi-päewaraamat anti trükki (Kapitän's Jacobsens Reise an der Nordwestküste von Amerika, 1881—1883). Kuna ma oma kogude korraldamisega tegewuses olin, walmistas museum üht uut uurijate saatkonda Wolga äärde, kirgise stepidesse ja Altaise saatmiseks. Edasi pidin ma teel Ida-Siberi poole weel Leena ääres burjatide juures, orotshonlaste ja giljakide juures Amuri ääres ja Sahalinis käima. Ka ainod pidin Sahalini saarel üles otsima. 1884. aasta kewadel alustasin selle teekonna ja lõpetasin ta 1885. aasta hilisel suwel. Peale museumile korjatud asjade tõin ma weel Hagenbecki äri-le Briti-Kolumbiast salga indianlaste Hamburisse kaasa; ühes Hagenbeckiga käisime neid pärast Saksamaa linnades näitamas. 1887. aasta suwel wõtsin oma kolmanda suure reisi Berlini rahwateadusliku museumi jaoks ette, see kord wiis minu teekond mind India saarestikku. Celebesist algades, kus ma Moccasani's omale ühe wäikse laewa ostsin, sõitsin ma kuni Uue-Guineani lõik saared läbi. Rahjaks jäin ma tee peal sedawõrd malariasse haigeks, et enam Borneosse edasi sõita ei wõinud, nagu esiotsa kawatsetud oli. Ma olin sunnitud Europasse tagasi pöörama. Ka see teekond on ühes raamatuse kirjeldatud (Jacobsen, Durch die Inseln des Bandameeres). Kuna mind malaria Europas weel terwe aasta läbi piinas, siis ei wõinud ma enam suuremaid reisi ette wõtta. Wahepeal oli ka museumide raha sedawõrd otse lõppenud, et lähemal ajal uusi uurimise-saatkonda wälja saata ei wõinud, ja nii tuli siis, et ma 1893. aastal ühelt Amerika reisilt tagasi jõudes omale hoopis uue tegewusewälja pidin walima. Weel täna kahetsen ma, et olud mind sundisid oma

uurimise teekondasid Berliini museumi jaoks katki jätma, pealegi kus ma
wähemalt ühe wiendiku temas leiduwatest asjadest kümne aasta jooks-
sul kõik ise oma käega olin kogunud. X

Stellingenis, 4. novembril 1912.

Adrian Jacobsen.

Surmahädas.

Florida ranna äärt mööda Mehiko kuumast lahest tulles, ja oma pea-haruga põhja-ida poole tüürides, puudutab Golfi-woolus ka Norramaa randa. Eht ta küll juba 8000 Inglise penikoormat edasi woolanud on, toob ta siiski weel nii palju soojust kaasa, et isegi kaunis kaugel põhjamaal weel wördlemisi pehme talw walitseb. Üksnes harwa wajub elawhõbe alla 10 kraadi Reaumuri, ja wäinad minu kodumaal ei külmeta sellepärast peaaegu ilmaski finni, ning kaunis sagedaste tuleb südataalwel, detsembri- ja jaanuarikuul, äikest ette. Sellest tuleb see ka, et põhjalaiuse 70-kraadil seiswal Hammerfestis, maailma põhjapoolsemas linnas, talw niisama soe on kui 2000 Inglise penikoormat temast lõunapool olewas Bostonis. Ilma selle sooja woolufeta ei suudaks inimesed põhjapoolsel Norramaal elada ja Inglismaal oleks niisama külm nagu Labradoris. Aga mitte üksnes soojust ei too Golfi-woolus, waid ka juurtega wälja kistud puid Florida rannast ja palkisi ning laudu Atlandi okeanist, niisama ka maru läbi häwitatud laewarusufi, ning paistab need Norra saarte juures osalt kaldale. Need ajupuud on suureks heateoks nende saarte kalameestele, kuna nendest häid ehituspuid saab.

Märtsikuu algul, aastal 1773 olime endi laewa parandamise ja korda seadmisega ametis, kui forraga kange lumetorm ühes kärede küllega tõusis, nii et meie oma tööd seisma jätma olime sunnitud. Et nüüd aega mitte ilma-asjata wiita, wõtšime mina, minu noorem wend Hans ja kaks meie laewameestest, kui lumetorm järel jäänud oli, paadi ja hakkasime ajupuud korjama. Suurte palwete peale wõtšim ka wiimaks oma kõigenoorema wenna, seitsmeaastase Gillipi kaasa.

Meie sõudšime nüüd ühelt saarelt teise — meie, Lofoti, saaresid on umbes 100, mõned wähemad, mõned suuremad — ja kogusime hea koorma ajupuud. Kui meie wastu õhtut kodu poole sõudma hak-

kasime, käisid ühe maanina kohal lained väga kõrgelt. Waewalt olime sinna hädaohklikusse kohta saanud, kui ka üks suur laine tuli ja meie paadi oma alla mattis. Järgmisel filmapilgul heitletime lainetega, siiski läks mul weel õigel ajal õnneks oma kõigenooremat wenda Fil- lipit oma poole rebida, kelle ma nüüd wee sees, nii hästi kui see läks, kufile wõtsin. Selle koormaga kufil haarasin nüüd ühest plan- gust finni, mille külles juba üks meie laewameestest rippus. Nõnda wiibisime külmas wees ja ühtlugu käisid lained meil üle pea, minu wend Hans ja teine laewamees hoidsid ümberläänud paadikiilist finni.

Wäikse mehega kufil, kes oma surmahirmus mul kõri peaaegu finni pigistas ja igakord, kui laine meil üle pea lõi, weel tugewamine minu ümbert finni sasis, wiibisin ma niisuguses täbars seisukorras, et seda kudagi kirjeldada ei oska. Kohkudes tundsin ma ka, et jää- külm wesi oma mõju minu peale awaldamast ei jätnud; minu liik- med läksid kangemaks ja kangemaks, ja hirmuga mõtlesin selle filma- pilgu peale, kus minu käed nõnda ära kohmetawad, et päästwalt planguft enam finni hoida ei suuda ja ühes oma wäikse wennaga siis tingimata surma ohwriks langen. Seal tõstis meid, umbes tund aega — igawene aeg minule — wõis mööda läinud olla, wägew laine oma turjale ja wiis ühe wäikse saare lähedale. Ma wõtsin oma wiimase jõu kokku, aga maale pääsemine näis siiski täbar olewat; tagasi pöörkawad lained tahtsid wägise jälle kaldalt eemale wiia; ka olid kaldaäärjed kaljupangad patju, libeda jääkorraga kaetud, nii et sealt kudagi finni ei saanud hakata, ja ehk ma küll meeolehiklilist töö- tasin ei jõudnud ma edasi, pealegi raskendas minu elaw koorm kufil minu liigutusi.

Ikka rohkem ja rohkem wäsisin ma, ja kuigi inimese jõud kõige- suuremas hädaohus kahelordselt näib kaswawat, tuleb siiski wiimaks see filmapilk, kus jõud täieste rauged ja käed ka enam kõigekangema tahtejõu sõna ei kuula. See hirmus filmapilk ei olnud minuft, ma tundsin seda, mitte enam kaugel. Seal läks aga minu õnnetuseseltji- lisel õnneks ennaft kindlale maale rabeleda, ja ma pean kiitusega tunnistama, et ta mitte üksnes enese päästmise peale ei mõtelnud, waid ka mind lähemale aitas tõmmata. Kõigepealt wiis ta Fillipi kindlasse kohta, siis läks ka minul korda wälja krebida. Tugewate kehaliigutustega ajasime tardunud were nüüd rutemalt ringi woolama. Nüüd wõisime ka endi õnnetute, ümberläänud paadi kiilist ikka weel finni hoidwate seltsimeeste päästmise peale mõelda. Õnnelikul kombel

lahutas meid nüüd weel üks uusna väike merekitsus suuremast saarest ja lühikese järelmõtlemise järele usaldas in ma ennast oma väikse wenna, keda ma märgade riietega süia külma kätte ikkagi maha jätta poleks tohtinud, weel kord woogudesse ja jõudsin õnnelikult teinepoole kaldale. Siin teatasin sündmusest kalameestele ja kohe oli neil paat meres, mille abil minu wend Hans ja tema seltsimees päästeti ja ka meie paat ära toodi.

Kuna külm supelus õnneks ka väiksele Fillipile suuremat häda ei teinud, tänasime Jumalat, kes meid küll läbimärja, siiski aga terve nahaga sellest suurest hädahust pääseda lasi.

Rülastäit laplaste laagris.

Laplased elutsjewad teatawaste Norramaa põhjapoolsetes kõrgetes mägestikkudes, osalt ka põhjapoolsel Rootsi- ja Soomemaal. Arwu järel elab neid Norramaal 20.000, Rootsimaal 6000 ja Wenemaal 3000.

Mis kõrbe-elanikul kamel, seda on laplasele põhjapöder; ilma selleta oleks temal elu wõimata. Põhjapöder annab temale kõik elutarwidused: naha riiete walmistamiseks ja telgi katteks; sooned köiteks; kondid ja sarwed tööriistade walmistamiseks; liha, were ja piima igapäewaseks toiduseks. Kelgu ette rafendatult weab ta laplase terwe waranduse edasi, ja suwel tarwitatakse teda weoloomaks. Laplase kelt (regi) on üsna raste ja kohmakas ja rohkem paadi kui ree sarnane. Sõitmise juures tuleb tihti ette, et alles weel wähe taltfutatud põhjapödral kaunis raste kelgu wedamiseks himu ei ole, waid ta pöörab korraga ümber ja tormab oma peremehe ning meistri kallale ja hakkab teda kapjadega peksma. Niisugusel juhtumisel keerab heasüdamline laplane kelgu kummuli oma peale, lasseb looma rahulikult märatseda, kuni selle wihahoog möödab ja sõidab siis, nagu poleks midagi juhtunud, rahulikult edasi.

Laplased söödawad oma põhjapödra karjasid Põhja-Norramaa orgudes, kesssuwel aga ka ranna läheduses seiswatel suurematel saartel. Nende saarte peale jõudmiseks ajawad laplased oma mustade koerte abil põhjapödrad merde, ja nii ujuwad nad sagedaste tundidekaupa edasi enne kui saarele jõuawad.

Riiete poolest Rootsi laplased Norra laplastest lahku ei lähe, ainult peakate on teistsugune. Norra laplaste mehed kannawad nimelt neljanurgelise laepealsega mütsi, seest on see põhjapödra karwade ja sulgedega polsterdatud. Naisterahwaste müts on rohkem Rooma kiiwri moodi. Rootsi laplased kannawad, niihästi mehed kui naised, pealt terawat, topsuga mütsi.

Üht ranna ääres elutsawat laplast omale teejuhiks palgates pöörasin kord sifemaa poole, et üht rändawate laplaste laagrit üles otsida. Raafas oli meil ainult kohwikatel, kalapüügi riistad ja leiba, kohwi ja suhkurt. Runa suuremate karjade pidajad sagedaste ühe karjamaa pealt teise peawad rändama, sest et loomad karjamaa kaunis ruttu samblast lagedaks jõowad, siis ei teadnud meie juft selgeste, kust laagrit otsida. Meie marsisime kõigepealt üht orulõhestikku mööda, kust wahutaw ja mühisew mäeoja läbi ruttas, üksnes koweraid, kängus kaskesid kaswas seal orus. Sääskesid oli siin musttuhad, alatasa hõljus nende suuri parwesid meie ümber, ja nad piinasid meid päris hirmsaste. Runa ojas kaunis rohkesti kalu nähti olewat, jääme sündjal kohal peatama ja heitsime õnged sisse. Lühikese ajaga olime siis ka suure hulga forellisid kätte saanud, mis meile heaks toidujatkuks tee peal oli, ja rändasime jälle edasi.

Runa rohi ranna ääres kaunis lihaw oli, muutusid rohumaad siin ifka wiletsamaks, ka kasid läksid ühtlugu pisemaks, kuni wiimaks päris ära kadusid. Siin oli maa merepinnast juba wäga kõrgel. Maapind on siin kühmuline ja seisab kiltkiwi ja basalti kihtidest koos; taimedest kaswab siin ainult weel samblaid. Sagedaste trehwasime wäikseid järwesi, kust weelinnud meid nähes ruttu põgenema panid.

Päike seisis wabalt mägede kohal otse läänes; oli kesköö aeg keskkuwe lõpul, sel ajal ei ole siin keskpäewa ja kesköö wahel pea-aegu sugugi wahet. Üksnes päikeseratas on punakas ja pilwed tema ümber wioletikarwa, nagu meil päikese loojamineku ajal. Kõik on surmawaikne, kõigewähemat heli kuuleb penikoorma kaugusele. Kuskil ei ole elawat olemust näha, ifegi lumekanaad, keda siin muidu lugemata hulkadel leidub, on enam madalamale, pöösastega täiskaswanud orgudesse tagasi läinud.

Meie ronisime ühe künka otsa, kust iga külge kaugemale ulatasime waatama, aga kuskilt ei olnud suitsu wõi mõnda muud märki laplaste laagrist näha. Runa meie nüüd üsna näljased olime, otsustasime endi forellidest einet walmistada ja ööd meie jalge all paistwas orus mööda saata. Meie korjasime sellepärast kuiwanud härjapõlwikaskede raagusid ja rohu jäänuseid, tegime tule üles, täitsime endi katla weega ja keetsime forellid pehmeks. Same kiwi oli lauaks, ja kuna peenemaigulisi forellisid soola ja leiwaga söime, küüriti katel liiwaga puhtaks, täideti uueste weega ja seati tulele. Meie jõime

fiis weel lõpuks kohwi ja asufime orgu, pea kohal rippuwate kaljupankade warju öömajale. Kiwid olid peapadjad, meie oma kuued waipadefks.

Rui päike põhja-idas seisis, asufime uueste laagrit otsima. Nüüd aga läksime teise külge. Meie marsisime terwe päewa läbi ja alles wastu õhtut trehwafime üht põhjapõtrade karja nende karjastega.

Wäga kaunis ja elaw pilt oli see, mis nüüd meie filmadele efines. Koerte alalise haukumise ja meeste ja naiste hurjutawate hüüete all aeti põhjapõdrad kahe wäikse järwe wahele kokku. Pikkade lingude abil töid mehed karja seast osawaste need põhjapõdrad wälja, keda waja oli lüpsata. Kärmeste talitades ruttasid naised telgist telki, ja sealjuures löid wöö küllest alla rippuwad asjad, pufs puutupe sees, põhjapõdra sarwest niferdatud nõelatoos ja käärid, wastu nahkseid riideid ja flöbifefid. Loomad jooksid läbisegamine, umbnelja ja farglesid. Siin wõitlesid kaks isast põhjapõtra üksteisega, kuna endid tagumiste jalge peale püsti ajasid ja tugewate estimeste jalgadega üksteisele wastameisi suure wäledusega wastu pead pekfid. Seal jälle lüpseti juba finni püütud loomi ja piim kanti puunõudes telkidesse.

Waljuste „Bouri beiw“ („head päewa“ -tere) hüüdes, astufime laplaste poole, kes meie äkilise ilmumise üle mitte wähe imestanud polnud. Nad wiisid meid meie soowi peale läbi karjade wäikse kõrgustiku otsas seiswasse laagrisse.

Telgid olid suuremalt osalt purjeriidest walmistatud, mida laplastel omale rannaelanikkudelt põhjapõtrade nahkade wastu wahetawad. Telgi kestaks on umbes tosin pikki ritwasid, need on ringi maa sisse pistetud, ja ülewelt otsjad jooksewad kokku. Purjeriie on selle kesta ümber nõnda tõmmatud, et ülesse wäike auk korstnaks jääb. Meie astufime selle karjaomaniku telki, kes meid lahkest külalifeks oli kutsunud. Wäsinud ja näljased, nagu meie olime, heitsime koha põhjapõdra naha peale maha, kuna telgi perenaine ruttu puid tõi ja tuld tegema hakkas.

Wahepeal oli meil aega telgi sisemust silmitseda. Sisemine korraldus oli siin wäga puudulik; kest telki rippus puust konksu otsas suur raudpada, ühes nurgas seisid kasepuust õnestatud kausid ja ritwade ja telgiriide wahele oli paar puulusikat pistetud. Sisefäigu ligidal, paremalpool, rippus üks lapsehäll, selleks oli umbes 2½ jalga pikk, õnestatud puutiwi. Ta oli nahaga üleöödud ja

paeltega kaunistatud. Täielikult samblaga kaetult ja tugewate nahkrihmadega finni nõoritult lamas laplaste kõigenoorem laps hällis, ilma et kätt wõi jalga liigutada oleks saanud.

Meie laplane oli oma haruldaste külaliste üle kangeste rõõmus ja käskis iseäraliseks maiusroaks ühe noore põhjapõdra tappa. Kohe asus ka üks karjastest teele ja tuli lühikse aja pärast, looma sarwist wedades, tagasi. Nüüd wõttis üks teine looma tagumisest jalast finni, nii et see täieste abita seisuforda sattus, kuna esimene mees sarwed maa poole rõhus, nii et loom sunnitud oli kogu kehaga maha heitma. Loom lamas nüüd selili ja sarwi ühes peaga wastu maad rõhudes, oli teda hõlbus liikumata paigal hoida.

Minu wõõrustaja astus telgist wälja, põlwitas looma kõrwa maha ja pistis oma pusi, mida alati wöö külles kandis, taskesse, fiire liigutusega loomal südamesse. Üksnes koiwade kerge tuffsamine tunnistas sijemist werejooksu, ühtki heli ei tulnud looma suust, ja see läikiwa nahaga kaunis loom, pea wägewate sarwedega tagurpidi wastu maad paenutatud, eßines pühaliku ohwritoomise pildina. Looma surmawõitluse puhul walitses täielik waikus. Peale selle kui tal hing wäljas oli, niisil laplane osawalt pusfiga tal tihedate sarwadega kaetud naha seljast. Alles lahtilõikamise juures korjati weri seesst wälja.

Runa nüüd katlas toitu keedeti, jutustas meile meie wõõrustaja, kui suurt kahju talle möödaläinud talwel üks hundikari teinud, kes tema põhjapõdra karjade hulka tunginud. Pea-aegu kümnes osa karjast langenud nendele werejanulistele rõõwlitele saagiks, ja huntidest puutumata jäänud loomad põgenenud nii kaugele mägedesse, et neid enam üles leida ei wõinud, pealegi muutusid nad seal warsti jällegi metsikuks.

Esimese roana toodi nüüd lõhki lõõdud kondid lauale, mille üdi kõigepeenemaks maiusroaks peetakse. Selle peale toodi liha leemega ja wiimaks weel tule kohal küpsetatud põhjapõdra juustu, mis nii raswane oli, et rasw aina tilkus.

Wahepeal oli taewas paksu pilwesse läinud, ja hakkas tubliste wihma maha walama. Sellepärast kogus telki lühikse ajaga nii palju ulualuse otsijaid, et waewalt weel liigutada wõis. Aga ma olin nii wäsinud, et see mind magama heitmast sugugi takistada ei wõinud. Warsti olin ma kowaste magama jäänud ja oleksin tingimata weel teise päewa noore lõuneni maganud, kui luupainaja mind

äratanud poleks. See luupainaja tekkis selle läbi, et kaks naist üsna häbitundmatalt mind peapadjaks tarwitasid, kuna kolmas minu jalge peale heitnud oli.

Peale selle kui ma järgmisel päewal siit nii mõnegi asja museumi jaoks olin kogunud, wõõrustas lahke peremees meid jumalaga jätmi-seks weel eht Lapimaa roaga, selleks oli paks puder põhjapõdra werest ja raswast, jahu ja soolaga, ja hapuoblifa puder. Siis asusime tagasiteele.

Munade korjamine ja põhjapõdra küttimine Serawmägestikul.

Serawmägestiku läänerannal ulatawad niisama nagu Norra maal sügawad fjordid kaugele maa sisse. Ükiliselt ja järsult tõusewad wägewad kaljud merest wälja ja kujunewad ülepääsemata müüriks, mille warju suwel tuhanded kõikfugu liiki merelinnud oma pesad ehitawad. Kõrgele tippu on maru-kajakas oma leeri üles löönud, pisut allpool kaljuriinkal istuwad lummed pidulikul koosolekul, ja all peeglisiledal fjordi weepinnal ujuwad alkide ja hanede parwed, kes oma noored pojad siia soendawale päikesepaistele jalutama toonud.

Kui paadiga mõnest niisugusest linnumäest mööda sõita, siis tõusewad kõik walju, läbilõikawa kriiskamisega õhku ja piirlewad kalju ümber niisama tihedates karjades, nagu sääsed suwe ajal soo kohal.

Meie olime ühe niisuguse linnumäe läheduses antru wälja heitnud ja läksime, 100 sülda piff kõis, paar kaseritwa, tugew raudotsaga kaljufopp ja paar ämbrit kaasos, maale. See oli alkide audumise paik, mille üles otsisime. Umbes 50 sülda merepinnast kõrgemal oli selle kalju ümber kaunis lai nuff, ja siin istusid alkid lugemata parwedega ja paistsid oma musta, püstand kehaga ja walge rinnaga otskui rohupudelid aptegi riivil seiswat. Meie läksime kalju teiselt poolt küljelt maale, ja kuna pooled mehed minuga seltsis ettewaatliselt äkilist kalju mööda üles ronisid, jäid teised paadiga teinepoole kaljut, et seal pärast saaki wastu wõtta. Suure ja mitmesuguse waewa järele olime wiimaks alkidest kõrgemale jõudnud, ja nüüd otsisime koha, kus kalju wõimaliselt üle ja ilma nuffideta oli. Siis sidusin omal kõie ümber rinna kaenla alt läbi, wõtsin ülema- nimetatud riistad kätte ja lasksin ennast ettewaatliselt kaljuseina mööda alla. Kui sel kombel wabalt õhus rippuda, peab kõigepealt hoidma, et kõis keerlema ei hakkaks. Selleks otstarbeks toetatakse

kepiga wastu kaljuseina. Ka peawad need, kes köit ülewal finni hoiawad, hoolega filmas pidama, et see kiwa lahti ei kisku, mis õhus hõljuwat kütti surmata wõiksid.

Seda ei ole muidugi wõimalik alati takistada. Nii wuhises mul kord üks suur kiwi üsna pea lähidalt mööda ja ma wõisin weel õnne tänada, et ta mind ei trehwanud, waid üksnes fajakate muna- dega pooleni täidetud ämbrise kulkus ja minul selle käest kiskus. Teineford jälle wirutas mahalangew kiwi mul kepi käest ära, kah jälle niisugune õnnetus, mis kergeste elu maksta wõis.

Wiimaks olin ilma suurema hädata alla kaljunuki peale jõudnud, ja linnud pistsid mind nähes suure kisaga ja üksteisest mööda püüdes põgenema. Ma wõtsin nüüd kõie keha ümbert ja finnitasin ühe suure kiwi külge, sest see kaljuserw oli küllalt nii lai, et wabalt liikuda wõisin. Nüüd hakkasin ma mune korjama, misfugusid siin hirmus palju oli.

Ülkid ei ehita mitte omale pesasid, nagu suurem osa teisi lindusi, waid munewad oma munad kas mõnda kaljulõhesse, kiwi ääre alla ehk palja kalju peale. Wiimajel puhul laowad nad munadele kiwid ümberringi, et nad weerema ei pääseks.

Lühikese ajaga oli mul üks ämber täis, sidusin nõõri külge ja lasessin alla paati, mis kaljupalal ootas. Minu talitamise puhul lähinesid vähem arad linnud, waatasid uudishimulikult pealt ja lasksid endid sadandetena kaljuserwa teise otsa maha.

Kui küllalt mune korjanud olin, wõtsin paenduwa kaseridwa kätte ja asusin kaljunurka walwama, et lindude eneste peale jahti pidada. Ülkid lendasid minu ümber walju kriiskamisega; walged tiiwad ja mustad kehad aina wirwendasid minu ümber. Ridwa parema õla kohal kõrgel ja keha tagasipoolse hoides, et tugewa hooga lüües mitte tasakaalu kaotada, pidasin üht teatud lindu parwe seast filmas ja panin põnewalt kõiki tema liigutusi tähele, ja kui see ette- waatamatalt paari sammu kaugusele kaljuserwale lähines, wuhises ritw suure hooga tema peale, ja trehwatult langes lind, tiiwadega hirmunult rabeledes, alla, merde, kus paadimehed ta wälja tõmbasid. Seda manõwrit kordasin ma nii kaua, kuni meil liha-tagawara kaue- maks ajaks küllalt kogutud oli. Siis sidusin ma jälle kõie keha ümber ja andsin oma feltimeestele märku, mind üles tõmmata.

Endi saagiga täielikult rahul, pöörasime siis, kui kalju otfast õnnelikult maha jõudnud olime, paadiga endi fjordi suus ankrus seiswa laewa peale tagasi.

Kui wärske toidumoon mõne aja pärast jälle otša lõppema hakkas, otsustasime endi laewaga Belli-wäina, Terawmägestiku kõige sügawamasse läänepoolsesse fjordi sõita, ja siit põhjapödra jahile minna. Tee fjordi on mitme suurema saare läbi kaunis läbipääsemataalt finni pandud, kindlast maast on nad üksnes kitsate merekaelte läbi lahutatud. Wäina põhjapoolsest küljest on sissepääsemise tee pisut laiem, aga selle läbi wäga kardetaw, et üks hiigla-gletscher seal kuni ligi mereni ulatab.

Et mitte terwet päewa paadiga saarte wahelt läbi sõita ei oleks, walisime pikema nõupidamise järele selle kardetawa tee, pealegi kus meie teadmise järele just fjordi põhjapoolisel rannal iseäranis palju põhjapötru wõis leida.

Kui meie sissesõidu kohale lähinesime, kuulsime ühtlugu lagunenate jääpankade kõuesarnast mürinat, ja wette kulludes sünnitawad need jääpangad määratu suuri laineid.

Tundidekaupa ristleisime meie siis sissesõidu tee ees edasi ja tagasi, ilma et meil tugewast woolusest meie poole aetawate jääpankade tagajärjel õnneks oleks läinud wäina pääseda. Seal tekkis äkitselt sünnis filmapilk ja meie purjetasime fjordisse. Aga waewalt olime õnnelikult kesk seda kitsast teed jõudnud, seal kiskus ennast äkitselt üks suur jääpank raskatades lõhkedes gletscheri küllest lahti. Esmalt wajusid jäätükid wee alla, kargasid siis jälle kõrgele ülesse ja tekitasid kangeid laineid, ja ühe nendest pankadest kihutas woolus nii tugewa jõuga wastu meie laewa, et paar planku purustas ja laew wett hakkas sisse lastma. Kuid meie jõudisime ilma suurema õnnetuseta ajuga juba wabasse kohta ja parandasime laewa siin hädapärast ära.

Sellest fjordist ulatab üks lai org sügawale maa sisse, ja kaunis lai jõgi jookseb sealt läbi. Siin on palju põhjapötrade karjasid ja sellepärast käib siin iga aasta rohkestes jahimehi. Sage paugutamine on aga loomad peruks teinud ja nad hoiawad endid sügawamale oru keskele.

Natuke aega enne meid oli üks jahiseltskond siin käinud ja põhjapödrad kaugele peletanud, nii et meie alles kahe päewa teekonna järele esimesi filmasime. Juba eemalt tundsid nad meie haifu ja said wäga rahutuks. Runa see org täieste lame, ilma kõrgemate

kühnudeta ja madalamate loifudeta oli, saime üksnes suure waewaga laengu kaugusele ulatada. Taimetasku oli siin ütle mata kehwa. Üksnes mõnda liiki samblaid ja waewalt sõrmepikkusi lehetaimi, n. n. skorbitirohtu, kaswas siin, muud rohelist ei olnud kuskil näha, ja imestama peab, kuidas loomad sellest ülepea elada wõiwad. Ja siiski on põhjapõdral sügisel 2—4 tolli paks raswakord seljas.

Et loomadele küllaldaselt lähedale jõuda, olime sunnitud wäikseid sooni mööda, mis wihma ajal wett ülemaalmimetatud jõkke kannawad, ettewaatlikult neljakäpakil edasi roomama. Wiimaks olime ometi laengu kaugusele jõudnud ja meil läks õnneks kahetä pötra maha lasta. Wiimane minu pauf sirutas isegi kaks pötra korraga maha.

Nüüd selgus, et meie 4 kütiti neid 8 põhjapötra siit ära wiia ei suuda. Nii ei jäänud meil muud üle kui neli looma maha jätta, ja need matsime samblate ja kiwide alla.

Aga ka sedasi oli meil nii mõnegi raskusega endi koduteel wõidelda. Wiimase 24 tunni jooksul oli ühtelugu wihma tulnud, ja meie olime kõik läbimärjad. Iga samm juures wajusid meie jalad ikka sügawamine ja sügawamine sawise maa sisse; olime otse surmani wäsinud. Waewaga jõudsi ühe wäikse jõekese juurde, kust esiteks üle olime tulnud. Nüüd oli ta aga nii täis paisunud, et meil peaaegu lootustki ei olnud üle saada. Niisama nagu mõne gletscheri otsa ronimisel sidusi endid pika kõie külge ja astusi siis karedaste woolawasse, sopasesse, kollasesse wette, mis meile kuni rinnuni ulatas. Wiimaks jõudsi õnnelikult üle; aga ühe minu suurtest saabastest kiskus wihane jõewaim lepituse ohwrina ikkagi omale.

Aegamisi seltsis meie wäsimuse juurde ka weel kange nälg; meie seisuford ei olnud igatahes mitte kadest ärataw. Laewa pealt kaasa wõetud toidu olime ammu ju ära söönud, ja põhjapõdra liha teeta ehk küpsetada oli päris wõimata; sest siin ei olnud puuraagugi ega rohu tera, nii siis polnud tule tegemise peale mõteldagi. Meil ei jäänud muud üle kui tühja kõhuga märja maa peale magama heita. Meie uni ei wältnud aga kuigi kaua; sest paari tunni pärast ärkasime, kõigest kehast külma pärast lõdisedes. Meie hakkasime salga jäämerebaste saatel, kes wärske liha lõhna tundsid, jälle edasi marsima ja wiimaks filmasime randa. Kohe panime endi saagi ja püssid maha, et wõimalikult ruttu jälle laewa peale jõuda. Kui suure rõõmuga meie soendawat tuld terwitasime, ja misjuguise isuga laewakõka poolt

kiirelt valmistatud einet wõtšime, ei osta ma kirjeldada. Järgnes kaheteisttunnine uni, mille puhul ülejäänud laewamehed meie püšfid ja need neli põhjapõtra laewa peale toimetasiid.

Rui ilm wiimaks selgus, asušime uueste teele, et maha jäetud jahisaaki ära tuua. Aga meie teekäik oli asjata; sest kui sinna kohta jõudnud olime, fuhu mõne päewa eest neli põhjapõtra sambla ja kiwide alla peitnud olime, terwitas meid juba eemalt suur jäämere-rebaste kari, kes meie jahisaagi wiimase terani nahka olid pannud, ainult paar pooleks puretud konti wedelešid weel šiin ja seal. Mõruda meelega asušime sellepäwaštagašiteele, kuid esmalt laššime kättemašmife himus weel paari nendefi warganägudešt maha. Nende šinihallid nahad wõtšime wõidumärgišk laewa peale kaasa. Šee šuwine nahk ei ole šuurt wäärt, šelle ašemel on aga nende lumiwalge talwe-kašufas wäga otšitud kaup.

Saatuse hoolets jäetud laew.

Rauemaks ajaks Põhja-jäämeresse teaduslisele uurimisele sõites pidin omale tubli laewa muretsema ja sõitsin selleks otstarbeks Norramaale, sest et üksnes seal wilunud meistrid just põhjamerede jaotkohaseid laewu oskawad ehitada. Siit ostsin ühe kuuneri, mis „Jääkaru“ nime kandis, mille oma nõudekohaselt ümber ehitada ja weel kord plankudega, n. n. jäänahaga, üle lüüa lasksin, et ta ajujää terawate serwade wastu kauemine suudaks wastu pidada.

Kest weebruariks sain nende töödega walmis, ja nüüd ei olnud muud kui pärituulega merele. „Kuid saatusewõimudega ei saa igawest lepingut pöimida,“ ja waewalt olime Põhjameres, seal hakkas tugewaste lõuna-läänest puhuma, ja warsti oli meil kōwa torm käes, mis selle peale läände ümber löi ja nii kangeste mäsfas, et meie kuuner kõigeweidramaid tempusid tegi, pea pära peale püsti tahtis tõusta, pea nina lainetesse mattis ja ühtelugu kangeste ühe külje pealt teiseruulis. Siiski pidas ta nagu eht jääkaru kunagi tormile ja woogudele tagajärjerikkalt wastu, mis nähtawaste üsna wähestel laewadel selle hirmsa maru puhul õnneks oli läinud; sest üsna tihti trehwafime laewarusufid, ja need kõnelesid meile elawal keelel, kui wäeti ikka weel inimese jõud wallali pääsenud loodusewägede wastu on. ✕

Kui torm kolmandal päewal pisut järele jäänud oli, tuli hommiku wara läänepoolsel filmapiiril üks purjekas nähtawale, see sõitis nii ifelaadiliselt ja weidralt, et meie selleks, et teda pisut lähemalt silmitseda, kurssi muutfime. Lähemale jõudes nägime, et see kuuner oma mastid tormi läbi kaotanud, ja sellepärast häda mast üles seatud oli.

Laew oli kui surnud, ühtki hinge polnud tema peal näha, nähtawaste oli meil siin ühe mahajäetud laewaga tegemist, sellest ka küll tema weider sõidufiht tuli.

Et nüüd kindlaste otsusele jõuda, kas siis tõeste kedagi siit pealt

enam päästa ei ole, lastfime paadi merde, sest et meie hüüdmine läbi tormi hulumisega sinna ei kostnud. Rahe madruselga jõudsin suurtest laintest hoolimata wõõra laewa peale. Siin nägime, et lained reelingu (kaitsewõre) laewa peal ära fiskunud olid, kuna laew muidu üsna wigastamata ja nii weekindel nagu uus supipott oli. Ruumis ei olnud weepiiskagi, ja päris arusaamata oli meile, mispärast nii hea ja uus laew tuule ja lainete jaoks maha jäetud oli.

Laewalael olid köied, purjed ja paljud teised abinõud kõik läbisegamine; kajutis nägi weel hullem välja. Siin oli päris raamatute, kirjade, konserwitooside ja naisterahwa riiete segu; toolid, lauad jne. olid kõik seljali ja küljeli maas. Rahtlemata olid naisterahwad laewa peal olnud ja põgenemine oli tulise kiirusega sündinud: sest ka laewameeste kajutis oli kõik segamine pillutud.

Niisugust laewa, mis ka weel praegusel kujul kaunis palju wäärt oli, ei raatsinud ma kudagi saatuse hooleks jätta; ma otjustasin sellepärast tema päästmiseks vähemalt katsетки teha, ja andsin läheduses ristliewale „Jääkarule“ sellekohase märgi, mida seal ka mõisteti.

Laewaruumis ringi kolades, olime sealt paraja pifa ja tugewa köie leidnud; sellega tahtfime nüüd leitud laewa „Jääkaru“ taha wõtta, ja ma saatsin oma mõlemad mehed alla seda üles tooma, kuna ise luugi äärde seisma jäin, et kõik sealt ülestõmmata ja laewalael korda seada. Esiotsja läks kõis ka kaunis libedaste, seal aga hakkas kõis all millegi taha finni ja ei tahtnud enam edasi ega tagasi tulla. Kui ma wiimaks kärstituks sain ja kõik äkitselt täie jõuga tõmbasin, kaotasin laewa ruulimise tagajärjel tasakaalu ja lendasin, kuna ka reeling puudus, äkitselt lahti tulnud kõis käes, üle parda. Minu seisukord oli väga täbar, sest et kõis alt laewaruumist ühtlugu järele andis ja mulle abiks ei suutnud olla ja minu karjumist poleks ammu ju keski selle tormi jees kuulnud. Seal nägin ma oma hädas üht teist kõik üle parda rippuwat; ma ujusin sinnapoole ja sain seda kaudu laewalaele ronida, sest et see laewa külge finnitatud oli; fiiski oma mütsi pidin wihasele Neptunile jätma, nähtawaste tahtis ta iga hinna eest minu käest mälestust saada.

Kui ma jälle laewalael olin, torkis parajaste üks madrustest luugist välja ja ei olnud mitte wähe imestanud, mind ilma mütsita ja märjalt nagu kass nähes. Kuid seletust polnud waja, luugist välja merde ulataw kõis kõneles minuga juhtunud õnnetuselt.

Wahapeal oli „Jääkaru“ lähemale ristlenud ja warsti oli teda

külje pealt oodata. Meie sidusime kõie sellepärast ruttu finni ja wiisime lahti rullitud otša paati. Tükk rasket tööd oli „Jääkarul“ teha, enne kui külje pealt laewa ligi jõudis, ja meie wooföiega tema peale saime. Iseäranis raske oli aga meie paadi üles tõmbamine, wiimaks olime aga kõigega walmis ja purjetasime, mahajäetud laewa järele wedades, pärituulega wäledalt edasi.

See ei wältnud siiski kaua; nii kergeste ei lasse merejumal oma saaki juba käest; warsti hakkas torm jälle sedawõrd kõwenema, et järkjärgult kõik purjed maha pidime lastma.

Nüüd läks asi päris hädasohtlikuks. — Päästetud laewa peale ei julenud ma meest tüüri juure maha jätta, ja see hakkas nüüd iseoma tahtmist mööda manowerdama, wiffles siia ja sinna poole ning kiskus sagedaste meie laewa kaasa. Tuul hulus taklasis ja üks laine käis teise järele üle lae. Meie seisuford muutus ikka täbaramaks, ja meie olime lõpuks, kui ka wastu tahtmist, sunnitud wooföit katti raiuma, sest meie kõikide elu oli hirmsaste lainetawal merel korraks juba kõigesuuremas hädas. Parata polnud midagi, waewalt päästetud laew jäi jälle maru hooleks.

Raugemata jõuga hulus torm, rahetööd piitsutasid meile wastu nagu, meie laew sai mitmest kohast wigastatud. Nii pidime siis Norramaa lääneranda mõnda warjusadamasse pääseda püüdma, et laewa parandada. Teel sinna poole, see oli kesköö ajal, oli meil võimalus üht imetaolist nähtust näha, mis ebausklikud madrused kangeste hirmuma pani. Raade ja masti tippu ilmusid korraga kuulilujulised leegid, mis kord kangemalt, kord nõrgemalt helkisid. Selle, meie meestele wõõra ja sellepärast nii hirmutawa nähtuse põhjus seisab selles, et õhus wahetewahel ülirohkeste elektrit kogub, metalliga ülelöödud mastid ja raad seda ligi tõmbawad ja siis tuli tekib. Seda imelist nähtust, mida kõigesagedamine lõunameredes ette tuleb, nime-tatakse „püha Elmsi tuleks“.

Ilma muu õnnetuseta jõudsimine wiimaks hädasadamasse, kus endi laewa ära parandasime. Siin kuulsime ka selle purjelaewa lugu, mida päästa olime katsunud.

Selle kuuneri omanikku, üht rikast inglasi, kellel Norramaal mõisad, oli teel Inglismaalt Põhjameresse torm tabanud ja laine oli ta ühes ühe madruse ja reelinguga laewalaelt merde uhtunud, kuhu nad ka uppunud. Lese ja ülejäänud mehed oli üks Daani laew ära päästnud. Selle saatuse hooleks jäetud laewa leidis pärast üks loots üles.

Eskimode juures Gröönimaal.

Rest ajujääd ja jäämägesid, suuremate ja väiksemate jääpankade wahel ristledes lähinesime Jacobshawni kaubajaamani Disiolahes Lääne-Gröönimaal.

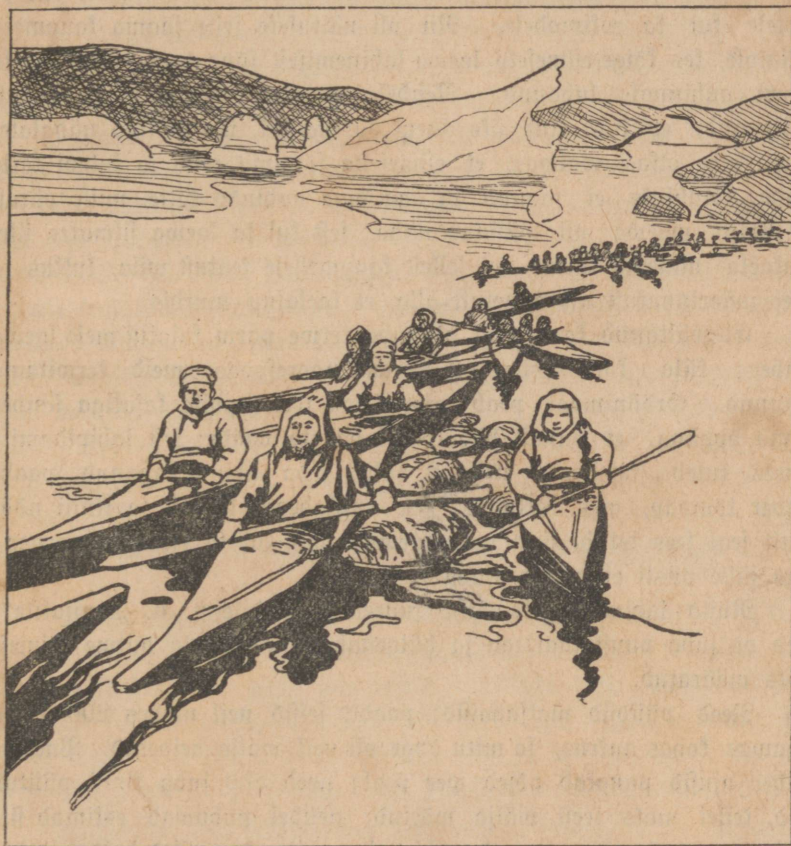
Sadamast lõunapool ulatab üks suur fjord maa sisse, sealt nihutab üks hiigla-gletscher oma jääpangad kuni mereni, suwel pragunewad nende küllest suuremad ja vähemad pangad ja kukuwad wette. Üks pank tungib teise järele fjordist wälja kuni waba meresse, kus nad siis mitmekujuliste jäämägedena merewoolusest laiali kantakse. Mõned nagu suured majad ja tornid, teised jälle nagu hiigla-koopad, nende aluspõhja võib läbi merewee mitme sülla sügawuses näha.

Need gletscherid tekivad sissemaad mitmekümne sülla paksuselt katwatest jäämägedest, aegamisi nihkuwad nad siit orgust ja kuristikka täites mere poole. Soojadel suwepäewadel nihkuwad need gletscherid pea-aegu jalgmaad tunnis edasi. Sealjuures pragunewad ja kukuwad nad hirmsa mürinaga ümber, pea-aegu iga pooltunni tagant on uut mürtsu kuulda, ja nende mürtsude järele on terge jäämägede arwu üle otsusele jõuda.

Runa merewesi neid ööd kui päewad uhub ja õõnestab, siis muudawad nad ühtlugu oma kuju; tornid ja muud kogud langewad kokku, teist kuju wõttes ehk väiksemate jääpankade seguks muutudes; wägewad hiiglased, mis kuni 300 jalga üle weepinna tõrgele ulatawad, ja mille põhi teist niisama sügawasse ulatab, kaotawad äkitselt tasakaalu; alumine ots weereb ülespoole, ja wägewat weepöörist sünnitades panewad nad mere penikoormate kauguselt metsikult liikuma. Hülgedele on need jäämäed heaks peidu-urkaks, kuhu nad küti ahingu eest põgenewad, ja ülihädaohtlik ettewõte on, neid siit üles otsida. Nii mõnigi eskimo, kes ahinguga haawatud hülge ülijulgelt kuni seesuguse peidu-urkani taga ajas, on seal kokkulangewate jääpankade

all surma leidnud. Kuna sagedaste juba püssipaugu suurusest õhupõrutusest niisuguse, wee läbi õonestatud hiiglase langetamiseks küllalt on, siis on purjetamine jäämägede vahel väga hädasohtlik ja vähem kui kofkupõrkamine nendega purustab peaaegu alati laewa.

Meie jõudsime sellepärast väga pikkamisi edasi, ja alles peale kauast ettevaatlikku rislemist seletasime pildilma läbi selle Daani

Ei wältnud kaua, seal oli juba terve parw kajakisi meie laewa ümber; küla koolmeister oli terve nooresooga meid terwitama tulnud.

asutuse puukirikut ja punaseks wärwitud majasid. Siis said mustad punktid jääpankade vahel nähtawaks, misuguseid hülgedeks wõis pidada, kuid päriselt olid nad eskimod oma kajakites (nahkpaatides). Nad olid wäiksed walged purjed üles tõmbanud, nii et neid endid

nende tagant wälja ei paistnudki. Kui eskimod lähemale olid jõudnud, hakkasid nad oma ahinguid ja lindude küttimiseks määratud wiskodasi pilduma, otsekui tahaksid meile näidata, kui osawalt neid jahiriistu tarwitada oskawad. Tuulekirusega laewa lähemale kihutades, hüüdsid nad meile rõõmsalt: „Inut loarit“ — „Head päewa!“ — kusjuures nende näod rõõmu pärast hiilgasid, sest et Europa laewa päralejõudmine siin suureks sündmuseks on, niihästi europlastele kui ka eskimodele. Nii oli näituseks selle jaama kaupmees eskimole, kes kõige-efimeseks laewa lähinemisest sõna toob, mõne naela kohwi auhinnaks lubanud. Nendele waestele inimestele on see nii kallis and, et kord kui üks laew oodata oli, üks eskimo nädalatekaupa mäe otsas walwas, et efimesena sõnumit wiia ja kohwi kätte saada. Rahjuks ei saanud ta aga oma auhinda kätte, mille pärast nii palju waewa oli püüdnud näha; sest kui ta laewa filmates ülepea laela minema tõttas, et sellest kaupmehele teatust wiia, kukkus ta ühest mäerinnakust nii õnnetult alla, et kaelaluu murdis

Ei wältanud kaua, seal oli juba terve parw kajakisi meie laewa ümber; küla koolmeister oli terve nooresooga meid terwitama ilmunud. Gröönimaal peab nimelt iga terve pois kajakiga ümber käima õppima, et ennaft hädakorral päästa wõiks; sest jahipidamise juures tuleb sagedaste ette, et hülgl, keda ahing tabanud, paadi ümber tõmbab, mis eskimole, kes nahkadega kaetult ja finni nõõritult seal sees istub, tingimata surma tooks, kui ta ennaft ühes paadiga jälle püüsti ei oskaks ajada.

Rüüd lähinesime ka kahe suurema paadile n. n. „umijakile“, need on juba puust kaartega ja hülgenahaga kaetud ja mitme inimese jaoks määratud.

Need püüdsid maksahaisid; paadid seisid neil umbes 200 jalga sügawas kohas ankrus, ja mitu õnge oli neil wälja heidetud. Paatide ümber ujusid punakad põied wee peal; need olid juba finni püüitud haid, kellel mats seest wälja wõetud; nendel puhuwad eskimod siis kõhu nagu põie täis, et nad põhja ei wajuks, kus teised haid nad ära sööksid ja siis enam sööta ei wõtaks. Maksadest keedawad eskimod traani, mida seebikeetmise ja nahaparkimise juures tarwitatakse.

Wahpeal oli tuul täielikult soiku jäänud, madrused rullisid purjed lauldes kofku, eskimode paadid wedasid meie laewa kõite abil sadamasse. Siin wõeti meid küla õrnema soo poolt rõõmsa kaagutamisega wastu ja meil oli wõimalik Eskimo „daamede“ wälimuft pisut lähemalt sil-

mitseda. Juuksed olid neil ülespoole kammitud, kesh pealage patšiks kofku keeratud; see pats on weel wärwiliste paeltega ümber põimitud ja seisab püsti. Pealmised riided on neil niisugused, et eemalt nagu noored karud wälja paistawad, kufla taga selja peal on tormikott, see tõmmatakse külma puhul üle pea, on nad aga rinnalaps-ega wäljas, siis pistetakse see sinna sisse.

Kui antru wälja heitnud olime, siis woolasid kõik, mehed, naised, ka lapsed laewalaele, kus peagi rõõmus, kirju elu tekkis. Põris piduks muutus see weel siis, kui üks meie madrustest liikuwate piltidega wäntorila wälja tõi. Eskimod ajasid imestuse pärast käed ja suud lai-ali ja warsti läks jalakeerutus lahti. Ei wältanud kaua, seal hüppasid ja keerutasid kõik, ja kuna eskimod ise lühikse kaswuga ja sealjuures laiu nahkriideid kannawad, siis andis see kõik ülifikentsaka pildi; pealegi kus madalalt üle laewalae kõis oli tõmmatud ja see neile komis-tamiseksiwiiks sai. Üks paarikene teise järele kuttus siin komistades ja hundirattast lüües maha, ilma et järeltulejad selle läbi targemaks oleksid saanud; kuid see ei teinud lõbutsemisele lõppu; lustilikult ja teiste nal-jata õnnetuse üle naerdes tantšiti tuhatnelja edasi. Meie külaliste rõõ-mus meeolelu jõudis oma tipule alles siis, kui neile, kes meid sadamasse wedada aitanud, iseäraldi klaasi wiina andsime, mis nad mui-dugi hea meelega wastu wõtsid ja „Kasfint ligo!“ („Sinu terwiseks!“) hüüdes ning minule sõbralikult pead nokutades tühjaks jõid. Peale selle said kõik kohwi ja laewafuhkarit wõiga, mis nad endile hea maitsta laffsid.

Rüüd näitasid eskimod oma osawust kajakite juhtimises, ja kuna ma osawamatele 10 fuhkarit auhinnaks olin määranud, siis algas lus-tilik wõistlemine wee peal, mis meile suurt lõbu tegi. Paljud eskimod olid otse suurepärafsed, nad pöörasid endid ühes kajakiga ümber, rip-pusid mitu sekundi pea allapoole wee sees ja upitasid endid siis jälle aeru abil püsti ning sõitsid, nagu poleks midagi juhtunud, edasi.

Europlaste elu niisugustes Gröönimaa jaamades on väga üks-luine; ainult üks kord aastas tuleb sinna laew ja toob kaupmehele tarwilikka kaupasid. Sealjuures saab wiimane ka terwe möödaläinud aasta ajalehed, need hoiab ta hoolsalt alal ja loeb siis igapäew järgi-mööda ühe läbi, nii et sealsed elanikud maailma sündmustest alati aasta hiljem teada saawad.

Vääne-Gröönimaal, kus elanikud suuremalt osalt kristlased, ilmub küll üks kuukiri kohalises keeles, kuid ikkagi läheb aasta mööda, enne

Kui see teiste sealtmaa elanikkude kätte satub, sest läbikäimist on jääolude tagajärjel üksnes lühikese suweaja aja jooksul võimalik alal hoida.

Sellepärast pole raste ette kujutada, kui suure igatsusega laewa oodetakse ja kui suure rõõmuga selle juhti ja mehi terwitatakse. Seal ei taha siis küsimustel ühelt poolt ja jutustustel teiselt poolt otsta ega äärt tulla. Peaaegu liigutaw on pealt kuulata, kudas Europa tähtsusetata sündmused suurt huwitust tekitawad, otsekui oleks neil ilmapõrutaw tähtsus, iseäranis weel wana kodumaa sõnumid, need on ülitähtsad.

Bole sellepärast miski ime, et laewa sealwiibimise päewad pidupäewadeks muutusid ja meile kõigeparemat pakuti, mis köök ja kelder anda suutsid. Pearoogadeks olid wärskelt püütud forellid ja hülgehapu-praad, mis nagu jänesepraad maitstes. Tore Rheini marjawiin sätendas kaupmehe juures klaasides ja mõnus jutuwestmine löbustas lauas istujaid; nagu tuuletiwul lendas aeg.

Kui hülgepraadi laual poleks olnud, aknast jäämäed poleks paistnud ja hülgerahast riietes Eskimo neiud laua ääres talitanud, kellegil meie seast poleks meelde tulnud, et Gröönimaal wiibime. Kõigelõbusamas tujus läksin õhtu hilja laewa peale, sadamas istuwate eskimode sõbralikku hüüet „Sinut loarise!“ („Head ööd!“) niisama wastates. —

„Sinut loarise!“

Labradoris.

Mitu päewa olime juba Cumberlandi väinas (Baffinbay) jäämägede ja pankade wahelt läbi töötanud, kusjuures laew sagedaste nii finni litsutud oli, et sugugi edasi ei saanud. Et häda wiimase tipuni ajada, tõusis ka weel kange lõuna-ida torm, mis meile hirmsat ärewust ja rasket tööd tõi. Siiski tegi ta ka nii palju head, et jää meie ees pisut laiali ajas. Selle asemel aga kiilus ta rannaäärse sedawõrd jääd täis, et maalemineku peale mõeldagi polnud. Ettewaatlikult loowides jõudsime jääst wabamasse wette ja otsustasime weel rohkem põhjapoolse sõita.

Mõne päewa pärast jõudsime ühel tormilisel õhtul Nakwaffjordi, mille rannaäärsed meie kaartide järele elanikkudest lagedad pidid olema. Öö oli pilkane pime, ja taewas pidi pakside wihmapilwetega kaetud olema, sest õht oli kangeste niiske; sellepärast sõitsime rehwiitud purjedega pikkamisi ja ühtlugu weesügawust möötes edasi. Sealjuures tuli üks meie seast õrneliku mõtte peale, püüsi lasta, ja wartsigi kõlas parempoolselt kaldalt wastus. Peale selle kui meie weel mitmel korral seda märki kordanud ja wastust saanud olime, wõisime ka nende paufude kõla järele edasi liugledes wiimaks ühes lahakeses antru wälja heita, kuhu peagi ka üks suurem paat jõudis ja paadis istujad, trobikond eskimoji, wäledalt nagu kassid laewalaele ronisid.

Need olid metsikud poisid, meestel kõigil püüsid sõjariistadeks. Juukseid kandsid nad nii, et need eest kuni kulmudeni ulatasid ja tagant paksu lakana üle piha alla looklesid. Riieteks olid lühikesed kuued põhjapõdra nahast ja hülgenahast püksid. Naisterahwad olid oma juukses palmikutesse põiminud ja kõrwade äärde kringliks keeranud, sealt rippusid jalapikkused helmeread alla. Otsaesine oli tätoweritud. Sakid olid sabakuue moodi, mille saba kuni ligi maani ulatas ja elawalt biibri saba meelde tuletas, kiiremate liigutuste juu-

res wankus see kentsafalt, kuid naisterahwad ise pidasid seda nähtawaste wäga ilusaks. Talas kandsid nad laiu püksa ja lühikesi saapaid, niisama ka hülgenahast.

Runa meie külaliste feel Gröönimaa eskimode keelega üsna jarnane oli, siis saime hädawaewalt üksteisest aru.

Dma külalisi wõõrustasime soolaliha, suhkarite wõi ja theega, kuid soolaliha neile ei maitsetud; üksteise järele sülitasid nad selle weidrat nagu tehes suust wälja ja ülesid kõik, et see „Tarra jut!“ („Siiga soolane!“) olla. Thee ja suhkar aga maitset neile selle wastu ülihea. Warsti läksid nad minema, tulid aga hommiku wara jälle tagasi ja aitasid meil wett sisse wõtta, kusjuures nende koerad suureks abiks olid. Neid rakendati kümme tükki kelgu ette ja kaunis kaugele seiswast jõest wedasid nad weewaadid randa. Kui siis edasi purjetasime, jäid mõned nende seast lootsidena meie juurde. Nende seas ka suguharu nõid, kelle wõimisest pärast weel wäikse proowi pidime saama.

Meie ei olnud weel kaugele jõudnud, kui meid ühes kohas, kus rannaäärne kaljurahnusid täis, tuulewaikus ja paks udu tabasid. Ühe osa meestest ja eskimod saatsime taklasi murdlaineid walwama; muidugi wõis selle udu juures neid üksnes kohinast ära tunda. Tuulewaikusest hoolimata käisid lained kõrgelt ja laew ähkis raskelt, mis midagi head ei tähendanud; see oli waikus tormi eel. Warsti hakkas ka ifka rohkem kohisema; seal hüüdis korraga üks eskimodest: „Murdlained — murdlained!“ — ja üsna laewa äärest kerkisid wahutawad wood nähtawale, seal kohal oli suur kaljurahn wee alla peidetud. — Meil jatkus just weel nii palju aega, et ankrud wälja saime heidetud, kui ka juba torm purjedesse puhus ja need kohutaw-laiaks paisusid; õnnelikul kombel saime aga purjed weel küllalt ruttu maha wõtta, sest et meil nüüd ju meestest laewa peal puudust ei olnud. Kui tuul siis laewa edasi ajas, wiibisime kaljurahnul nii lähedal, et sinna kiwiga wiskama oleks ulatanud. Meie seisuford oli hirmus; meie kõigi elu rippus sellest ära, kui tugewad ankrudetid wastu pidama on.

Tuli öö täis ärewust ja hädaohtu; torm oli suured registrid lahti tõmbanud ja hulus nagu pöörane; alalõpmata käisid lained üle laewalae, kuna murdlainete mühin laewa lähemas läheduses ifegi tormist üle käis. — Keski ei pannud sel ööl filma finni. Meie ärewus kaswas iga minutiga; sest meie seisuford muutus ifka hädaohtlikumaks. Seal andis torm wiimaks wastu hommikut järele ja muutis ühtlasi

meie kasuks oma sihti. Nüüd ei olnud meil enam seda hädaohtu karta, et ta meid kaljurahnu otsa oleks paistanud; kuid kahjuks ei wältnud see kawa. Warsti hakkas torm uue jõuga puhuma ja ähwardas meid kaljurahnudest kubisewasse randa heita.

Et sellest hädaohklikust seisukohast wälja pääseda, ristlesime kõigi purjedega, ja ma olin parajaste kajutisse astunud, et kaartidelt nõu küsida, kui laewalaelt kostew läbilõikaw karjatus mind kohe jälle ülesse ruttama pani. Siin leidsin ma oma imestuseks shamani (nõia), ta nimi oli Terrianiak, s. o. „wana rebane“, laewaninas seiswat ja käte ning jalgega wehkledes tormile wastu karjuwat, kus juures tema pikad juuksed nagu pikk lakk tuule käes lehwis. Tal oli päris muinasloomlik kõwa hää, sest et tema karjumine tormist üle kostis, olgugi et see just pehmelt ei kohisenud. Pealegi oli üks teine eskimo temale weel abiliseks hakkanud; see istus laewaluugi peal ja tegi kätega kõiksugu weidraid liigutusi. Keski ei teadnud, mis need wigurid tähendama pidid, ja kui ma seda etendust mõni aeg pealt waatanud olin, arwasin tõeste, et need mehed hirmu pärast ogaraks on läinud. Kui shaman, kes weel hulga aega edasi karjunud oli, wiimaks oma larmitsemise järele jättis, wist küll sellepärast, et enam ei jaksanud, ja ka tema seltsimees wagusalt istuma jäi, küsisin ma sellest imetegijalt, mispärast ta siis nii hirmsasse ärewusesse sattunud, mis peale ta mulle saladuslikult tähendas, et tormi nüüd warsti raugewat ja oma sihti muutwat.

Nüüd oli mul selge; — see mees oli oma nõidust tarwitanud ja tormisõnu lugenud.

Juhtumine oli ka tõeste nii, et tema ettekuulutus täide läks; torm pööras tunni aja pärast sedawõrd, et meie hädaohust pääsesime, mida Terrianiak muidugi nõiawõimu arwesse kirjutas. Laewameeste filmis aga, kes nagu kõik meremehed ebausklikud, oli ta suureste tõusnud, ja pärast nimetati teda ainult „Angakot“, s. o. nõid. —

„Nooresoo kirjavarast“

on jeni ilmunud.

1. Isamaa sõda I.
2. Isamaa sõda II.
3. Rahejalgne.
4. Metsloomad.
5. Loomade elu.
6. Metsawaht Tõhk.
7. Loomade töö ja oskus.
8. Rapten Adrian Jacobseni elulugu.
9. Lõunanabale kõige lähemal.
10. Silm filma wastu.
11. Taewa ja maa wahel.

Raamatud on suuremalt osalt piltidega kaunistatud.

